

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

دانشگاه عالی دفاع ملی

بررسی حجم تصدی گری دولت جمهوری اسلامی ایران و ارائه الگوی بهینه

دکتر سید رضا حسینی

تهران - ۱۳۹۵

سرشناسه: حسینی، سید رضا، ۱۳۳۹.

عنوان و نام پدیدآور: بررسی حجم تصدی‌گری دولت جمهوری اسلامی ایران و ارائه الگوی بهینه / سیدرضا حسینی.

مشخصات نشر: تهران: دانشگاه عالی دفاع ملی، انتشارات، ۱۳۹۵

مشخصات ظاهری: ۳۰۶ ص

وضعیت فهرست نویسی: فیبا

شابک: ۱-۵۴-۷۲۵۶-۶۰۰-۹۷۸ / قیمت: ۱۹۰۰۰۰ ریال

شناسه افزوده: دانشگاه عالی دفاع ملی. انتشارات

رده‌بندی کنگره: ۱۳۹۵ب۴ج/JS۱۱۳

رده‌بندی دیویی: ۳۵۱/۰۰۷۳

شماره کتابشناسی ما: ۴۵۰۰۶۳۳

شناسنامه

اثر: بررسی حجم تصدی‌گری دولت جمهوری اسلامی ایران و ارائه الگوی بهینه

تألیف: دکترسید رضا حسینی

ویراستاری علمی و ادبی: مدیریت پژوهش و تولید علم دانشگاه

صفحه‌آرایی و طراحی جلد: مجید کاظمی

شابک: ۱-۵۴-۷۲۵۶-۶۰۰-۹۷۸

بهاء: ۱۹۰۰۰۰ ریال

نوبت و سال چاپ: نوبت اول - تابستان ۱۳۹۵

تیراژ: ۱۰۰۰ جلد

ناشر: انتشارات دانشگاه عالی دفاع ملی

انتشارات دانشگاه عالی دفاع ملی

نشانی: تهران، ضلع شمالی بزرگراه شهید بابایی، بعد از اتوبان هنگام، دانشگاه عالی دفاع ملی

تلفن: ۲۲۹۷۰۳۴۳ دورنگار: ۲۲۹۷۰۳۲۷ آدرس پست الکترونیکی: info@sndu.ac.ir

همه حقوق چاپ و نشر این کتاب برای دانشگاه عالی دفاع ملی محفوظ است.

(فهرست)

عنوان

صفحه

سخن ناشر	۱۳
مقدمه	۱۵
۱- دولت در مدل‌های رشد	۱۵
۲- عوامل تعیین‌کننده اندازه دولت	۱۶
۳- اندازه دولت و تولید عمومی کالاها و خدمات	۱۷
۴- اندازه دولت و رشد اقتصادی	۱۸
۵- اندازه مطلوب دولت	۱۹
فصل اول - کلیات	۲۱
۱- تعریف دولت	۲۱
۲- فلسفه دولت	۲۲
۲-۱- نیاز به امنیت	۲۳
۲-۲- امنیت ملی	۲۴
۳- دولت ملی، حاکمیت ملی	۲۶
۴- کارکرد هویت‌بخشی دولت	۲۷
۵- کارکرد پاسخگویی به نیازهای شهروندان	۲۷
۶- امنیتی‌کردن پدیده‌ها	۲۸
۷- بازتعریف نقش و وظایف دولت	۲۹

۸- مهم‌ترین کارویژه‌های (وظایف) دولت..... ۳۱

۹- جمع‌بندی فلسفه دولت..... ۳۳

فصل دوم- بزرگی دولت و آسیب‌ها و تهدیدهای ناشی از آن..... ۳۵

۱- آسیب..... ۳۵

۲- تهدید..... ۳۶

۳- ضرورت شناخت تهدید..... ۳۷

۴- مدیریت تهدید..... ۳۸

- کارکرد هنر رسانی دولت‌های ملی..... ۳۸

۵- عوامل داخلی تهدیدآفرین..... ۴۱

۶- تصدی‌گری دولت..... ۴۲

۱-۶- بزرگی دولت..... ۴۳

۲-۶- تهدیدهای ناشی از بزرگی و افزایش تصدی‌گری دولت..... ۴۳

۷- مطالعه تهدیدها با رویکرد سیستمی..... ۵۱

۱-۷- اهداف نظام سیاسی..... ۵۲

۲-۷- کارکردهای نظام سیاسی..... ۵۳

۳-۷- الزامات کارکردی..... ۵۵

۴-۷- اختلالات سیستمی..... ۵۵

۵-۷- نظام سیاسی به عنوان یکسیستم..... ۵۶

۶-۷- کارکرد نظم و انسجام اجتماعی در سیستم نظام سیاسی..... ۶۱

۷-۷- بوروکراسی؛ تهدید نظام سیاسی..... ۶۵

۸- تهدیدهای مربوط به دولت از دیدگاه اسلام..... ۶۷

- جمع‌بندی بزرگی دولت و آسیب‌ها و تهدیدهای ناشی از آن..... ۷۰

فصل سوم- الگوی دولت- بازار..... ۷۳

۱- روند تاریخی دخالت دولت در اقتصاد..... ۷۳

۲- دیدگاه‌های مکاتب اقتصادی در مورد نقش دولت..... ۷۶

۱-۲- کلاسیک‌ها..... ۷۷

۲-۲- مکتب اتریش..... ۷۷

۳-۲- نشووکلاسیک‌ها..... ۷۸

۴-۲- کینز..... ۷۸

۵-۲- ساختارگرایان..... ۷۸

۳- نقش دولت در توسعه و پیشرفت کشورها.....	۸۰
۳-۱- مخالفان دخالت دولت در اقتصاد و حتی وجود دولت.....	۸۰
۳-۲- موافقان دخالت دولت در اقتصاد.....	۸۲
۴- علل لزوم مداخله دولت در اقتصاد.....	۸۵
الف) کالاهای عمومی.....	۸۵
ب) عوارض جنبی.....	۸۶
ج) صنایع دارای هزینه‌های نزولی.....	۸۷
د) ادوار تجارت.....	۸۷
۵- بازار و شکست آن.....	۸۹
۶- لایه‌ها و سطوح دخالت دولت در اقتصاد.....	۹۶
الف) دخالت در بازار محصور.....	۹۹
ب) دخالت دولت در بازار عوام.....	۱۰۰
- جمع‌بندی الگوی دولت- بازار.....	۱۰۱
فصل چهارم- حکمرانی خوب.....	۱۰۳
۱- پیشینه حکمرانی خوب.....	۱۰۳
۲- بانک جهانی و حکمرانی خوب.....	۱۰۶
۳- تعریف و ویژگی‌های حکمرانی خوب.....	۱۰۹
- سه رکن اصلی نظریه حکمرانی خوب (رسوم و نهادها).....	۱۱۵
۴- حکمرانی خوب و امنیت.....	۱۱۷
۴-۱- بُعد سیاسی.....	۱۱۷
۴-۲- بُعد اجتماعی و فرهنگی.....	۱۱۷
۴-۳- بُعد اقتصادی.....	۱۱۸
۴-۴- بُعد نظامی و دفاعی.....	۱۱۹
- جمع‌بندی حکمرانی خوب.....	۱۲۰
نقد حکمرانی خوب.....	۱۲۱
فصل پنجم- دولت‌ها و جهانی‌سازی.....	۱۲۳
۱- تعریف جهانی‌شدن (سازی).....	۱۲۳
۱-۱- تعاریف کلی.....	۱۲۴
۱-۲- تعاریف با رویکرد اقتصادی.....	۱۲۵
۲- علل و عوامل جهانی‌سازی.....	۱۲۶

- ۳- پیامدهای جهانی سازی ۱۳۸
- ۴- دولت‌ها و جهانی سازی اقتصاد ۱۳۰
- ۵- بُعد سیاسی جهانی سازی ۱۳۲
- ۶- نظم جهانی در عصر جهانی سازی ۱۳۵
- ۷- امنیت در عصر جهانی سازی ۱۳۶
- ۸- دولت - ملت‌ها در عصر جهانی سازی ۱۳۷
- ۸-۱- تضعیف و حذف دولت ۱۴۰
- ۸-۲- تقویت و بازسازی دولت ۱۴۳
- ۸-۳- جامعه بین‌المللی دولت ۱۴۴
- ۹- بازیگران جهانی در عصر جهانی سازی - ملت ۱۴۶
- ۹-۱- سازمان‌های بین‌المللی ۱۴۶
- ۹-۲- اتحادها و پیمان‌های بین‌المللی ۱۴۷
- ۹-۳- شرکت‌های چندملیتی ۱۴۷
- جمع‌بندی دولت‌ها و جهانی سازی ۱۴۷
- علل و عوامل جهانی سازی ۱۴۷
- ویژگی‌های جهانی سازی ۱۴۸
- پیامدهای جهانی سازی ۱۴۸
- فرجام دولت‌ها در شرایط جهانی سازی ۱۴۸
- سه نظر کلی در مورد فرجام دولت‌ها ۱۴۸

فصل ششم- ضرورت و وظایف حکومت در اسلام ۱۴۹

- ۱- سیاست ۱۴۹
- ۲- قدرت ۱۵۱
- ۲-۱- لزوم قدرت ۱۵۱
- ۲-۲- منشأ قدرت ۱۵۲
- ۲-۳- طریقه کسب و حفظ قدرت ۱۵۳
- ۲-۴- اعمال قدرت ۱۵۵
- ۳- قانون ۱۵۶
- ۳-۱- ضرورت و لزوم قانون ۱۵۶
- ۳-۲- منشأ قانون ۱۵۶
- ۳-۳- ضمانت اجرای قانون ۱۵۷
- ۴- ضرورت تشکیل حکومت از دیدگاه اسلام ۱۵۸

۱-۴- آیات	۱۵۸
۲-۴- روایات	۱۶۰
۳-۴- سیره علوی (علیه السلام)	۱۶۲
۴-۴- زمینه‌سازی برای رشد و تعالی افراد جامعه	۱۶۴
۵- وظایف حکومت از دیدگاه اسلام	۱۶۵
۱-۵- وظایف سیاسی حکومت	۱۶۶
۲-۵- وظایف فرهنگی حکومت	۱۶۸
۳-۵- وظایف اجتماعی حکومت	۱۶۸
۴-۵- وظایف اقتصادی حکومت	۱۷۰
۵-۵- کنترل و نظارت اقتصادی در بینش اسلامی	۱۷۱
۶-۵- هزینه‌های حکومت	۱۷۱
۷-۵- وظایف دفاعی حکومت	۱۷۱
۶- ویژگی‌های حکومت و حاکم اسلامی	۱۷۲
۱-۶- ویژگی‌های حاکم اسلامی	۱۷۳
۲-۶- ویژگی‌های حاکم طاغوتی	۱۷۳
۳-۶- صاحبان صلاحیت برای اقامه حکومت	۱۷۴
۷- دیدگاه‌های حضرت امام خمینی (ره) در مورد ضرورت و وظائف حکومت اسلامی	۱۷۶
۱-۷- ضرورت و ویژگی‌های حکومت اسلامی	۱۷۶
۲-۷-۱- ویژگی‌های حکومت اسلامی	۱۷۷
۲-۷- شاخص‌های وضع مطلوب جامعه اسلامی از دیدگاه حضرت امام خمینی (ره)	۱۷۸
۳-۷- تبیین حکومت اسلامی و بیان وظائف آن	۱۷۸
۴-۷- اقدام پیامبر اسلام (صلی الله علیه و آله) به تشکیل حکومت	۱۸۰
۵-۷- مدینه فاضله اسلامی در اندیشه سیاسی حضرت امام خمینی (ره)	۱۸۳
۶-۷- دستاوردهای انقلاب اسلامی از دیدگاه حضرت امام خمینی (ره)	۱۸۵
۸- دیدگاه‌های مقام معظم رهبری (مد ظله العالی) در مورد حکومت اسلامی و وظائف آن	۱۸۸
۱-۸- فقه حکومتی از دیدگاه مقام معظم رهبری (مد ظله العالی)	۱۸۸
۲-۸- مردم‌سالاری دینی	۱۹۱
۳-۸- وظایف دولت نسبت به مردم	۱۹۴
۴-۸- وظایف مردم نسبت به دولت	۲۰۰

۲۰۴.....	۸-۵ - جامعه مدنی نبوی ﷺ
۲۰۵.....	۸-۶ - نظام‌سازی
۲۰۵.....	۸-۷ - تمدن اسلامی پایه‌ها و عرصه‌های آن
۲۱۱.....	جمع‌بندی
۲۱۳.....	فصل هفتم- اهداف و وظایف حکومت در جمهوری اسلامی ایران
۲۱۳.....	۱- اهداف و وظایف حکومت جمهوری اسلامی ایران در قانون اساسی
۲۱۳.....	۱-۱- اهداف حکومت جمهوری اسلامی ایران
۲۱۴.....	۱-۲- وظایف حکومت جمهوری اسلامی ایران
۲۱۹.....	۲- سیاست‌های کلی اصل ۴۴ قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران
۲۲۱.....	۳- ویژگی‌های جامعه ایران در افق چشم‌انداز ۲۰ ساله (ایران ۱۴۰۴)
۲۲۱.....	۴- سیاست‌های کلی نظام در افق چشم‌انداز
۲۲۲.....	۵- فرمایشات مقام معظم رهبری در مورد سند چشم‌انداز ۱۴۰۴
۲۲۴.....	۶- سیاست‌های کلی (منتخب) برنامه‌های گانه توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران
۲۲۴.....	۶-۱- سیاست‌های کلی برنامه اول توسعه اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران
۲۲۵.....	۶-۲- سیاست‌های کلی برنامه دوم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران
۲۲۸.....	۶-۳- سیاست‌های کلی برنامه سوم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران
۲۲۸.....	۶-۴- سیاست‌های کلی برنامه چهارم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران
۲۲۹.....	۶-۵- سیاست‌های کلی برنامه پنجم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران
۲۳۰.....	۷- وظایف دولت در برنامه‌های پنج‌گانه توسعه کشور (در راستای کاهش تصدی‌گری)
۲۴۷.....	۸- نوسازی دولت و ارتقای اثربخشی حاکمیت
۲۴۷.....	۸-۱- نوسازی دولت و ارتقای اثربخشی حاکمیت
۲۵۴.....	۸-۲- سمت‌گیری برنامه‌های پنج‌گانه توسعه کشور در کاهش تصدی‌گری دولت (بحث و بررسی)
۲۵۹.....	جمع‌بندی

فصل هشتم- دولت کرامت ۲۶۱

۱- مفهوم کرامت در قرآن ۲۶۲

۲- مفهوم کرامت از دیدگاه مقام معظم رهبری مد ظله العالی ۲۶۴

الف) کرامت انسانی ۲۶۴

ب) به دست آوردن کرامت ۲۶۸

ج) حفظ کرامت ۲۶۹

۳- دولت کرامت ۲۷۰

۱-۳- رساله و مسئولیت امام زمان عجل الله تعالی فرجه ۲۷۱

۲-۳- ویژگی های حکومت و دولت امام زمان عجل الله تعالی فرجه ، برگرفته از آیات قرآن ۲۷۳

۳-۳- ویژگی های حکومت و دولت امام زمان عجل الله تعالی فرجه ، برگرفته از احادیث ۲۷۳

جمع بندی دولت کرامت ۲۸۹

فهرست منابع و مآخذ ۲۹۲

الف) منابع فارسی ۲۹۲

۱- منابع دینی ۲۹۲

۲- کتب ۲۹۳

۳- مقالات ۳۰۱

۴- روزنامه ها ۳۰۲

۵- رساله ها و پایان نامه ها ۳۰۲

۶- سخنرانی ها ۳۰۴

۷- گزارشات پژوهشی ۳۰۴

۸- پروژه های تحقیقاتی ۳۰۵

۹- تحقیقات کلاسی ۳۰۵

۱۰- سایر منابع ۳۰۶

۱۱- منابع انگلیسی ۳۰۶

مقدمه

در این تألیف، ابتدا فلسفه وجودی و ضرورت تشکیل دولت و کار ویژه‌های آن از دیدگاه مکاتب و صاحب‌نظران مختلف، بررسی شد (فصل ۱). سپس به این مهم توجه گردید که کوتاهی و ناتوانی دولت از انجام وظایف محوله و یا ورود بیش از اندازه به اجرا و تصدی‌گری مستقیم، تهدید آفرین و آسیب‌زا است (فصل ۲). آنگاه به بررسی پنج الگوی دولت، پرداخته شده است.

در آغاز، الگوی دولت-بازار، به‌عنوان الگوی سنتی و کلاسیک در جوامع غربی بررسی شد (فصل ۳). سپس الگوی ارائه شده از سوی بانک جهانی در اواخر قرن بیستم با عنوان حکمرانی خوب، مطالعه گردید (فصل ۴). طراحان و بانیان جهانی‌سازی (شدن) نیز الگوی دولت مطلوب خود را ارائه کرده‌اند. این الگو که هنوز قطعیت نیافته و بر سر آن توافق قطعی شکل نگرفته، در حد نظریه‌های پراکنده و با کم‌طرفدار، ارائه و بررسی گردید (فصل ۵).

آنگاه الگوی حکومت اسلامی، برگرفته از الگوی دوله‌الرسول ﷺ در مدینه منوره و الگوی حکومت علوی علیه السلام، سپس آموزه‌های اسلام از سنت و سیره اولیای دین علیهم السلام مورد بهره‌برداری قرار گرفت (فصل ۶). از دیدگاه‌ها و رهنمودهای حضرت امام خمینی رحمته الله علیه و مقام معظم رهبری مد ظله العالی در مورد اهداف و وظایف حکومت در اسلام نیز بهره گرفته‌ایم. در انتها نیز الگوی وظایف و اختیارات حکومت در جمهوری اسلامی ایران مبتنی بر اصول اساسی، سیاست‌های کلی نظام و قوانین برنامه‌های پنج‌گانه توسعه کشور، مورد بررسی قرار گرفته است (فصل ۷). در آخر نیز بر اساس آموزه‌های دینی و منابع قرآنی و روایی معتبر اسلامی، الگوی نمونه حکومت امام زمان علیه السلام استخراج و به‌عنوان دولت کرامت، ارائه شده است. (فصل ۸)

۱- دولت در مدل‌های رشد

دولت در بسیاری از کشورها (به ویژه کشورهایی که از منابع طبیعی بهره‌مند هستند)، بخش‌های مالی و غیرمالی متعددی را در اختیار دارد. مالکیت‌ها و تصدی‌های دولتی، ساختار اقتصادی را از جهت منابع تحت اختیار و همچنین حوزه فعالیت‌های بخش خصوصی، تعیین می‌کند.